

Сталий розвиток територій: проблеми та шляхи вирішення

(Аналітична записка за підсумками V Міжнародної науково-практичної конференції, м. Дніпропетровськ, ДРІДУ НАДУ, 10 – 11 жовтня 2014 р.)

Sustainable development of communities: problems and solutions

(Memorandum on the results of the V International Scientific Conference, Dnipropetrovsk, DRIPA NAPA, 10 – 11, October 2014)

Організаторами конференції виступили Дніпропетровський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президенті України, Дніпропетровське відділення Асоціації міст України, Дніпропетровська обласна державна адміністрація. Модератор конференції – кафедра економіки та регіональної економічної політики ДРІДУ НАДУ.

Мета заходу – обмін науково-практичними результатами провідними науковцями та практиками щодо розуміння сутності сталого розвитку, визначення існуючих проблем та перспектив його досягнення і напрацювання рекомендацій щодо розв'язання проблем сталого розвитку територій.

На адресу оргкомітету було надіслано 119 статей від 130 авторів, які представляли регіони України і країни ближнього і дальнього зарубіжжя (Швейцарія, Туреччина, Франція, Польща, Росія, Беларусь, Башкортостан, Дагестан).

Учасники конференції дискутували в рамках 6 напрямів:

- теоретико-методологічні засади забезпечення сталого розвитку: економічний, політичний, правовий, соціально-філософський та ідеологічний аспекти;

- механізми та інструменти регулювання соціально-економічного розвитку територій;

- сучасні системи й моделі управління розвитком територій: вітчизняний та зарубіжний досвід;

- інвестиційна та інноваційна складові забезпечення сталого розвитку;

- проблеми та напрями розвитку еконо-

міки та регіональної економічної політики;

- роль органів державної влади та органів місцевого самоврядування у забезпеченні сталого розвитку територій.

Засідання відкрив заступник директора ДРІДУ НАДУ з підвищення кваліфікації і міжнародного співробітництва, к.е.н., доцент Щербаков П.С.

З вітальними виступами виступили виконавчий директор Дніпропетровського відділення Асоціації міст України, к.філос.н., доцент Квітка С.А. та завідувач кафедри економіки і регіональної економічної політики ДРІДУ НАДУ, д.держ. упр., професор Бобровська О.Ю.

Бобровська О.Ю. визначила, що вже впродовж п'яти років наукова громадськість Дніпропетровського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президенті України в рамках цього напряму досліджень проводить науково-практичні конференції з залученням вітчизняних і зарубіжних фахівців різних галузей науки, що створює стартові (рамкові) умови формування наукових засад системної методології забезпечення сталого розвитку. Аналіз напрацювань, напрацьованих у рамках проведення цього заходу, дозволяє стверджувати про поступове розгортання її учасниками концепту сталого розвитку, певне розуміння взаємозв'язку і взаємовпливу його структурних складових, принципів реагування на впливи зовнішнього середовища зі збереженням прийнятного режиму функціонування суб'єктів економіки. Це дозволяє розробляти механізми перетворень

національного господарства України у стійку продуктивну цілісність спроможну до самовідтворення та самоорганізації у напрямку вирішення нагальних соціально-економічних проблем.

Різноманіття соціально-економічних інститутів та їх складність в умовах високої невизначеності і ситуативної динамічності породжують низку проблем, які вимагають адекватної управлінської реакції і принципово інших засобів і методів управління суспільною динамікою. Перш за все, є потреба врахування змін балансу зв'язків і пропорцій в економіці країни в цілому і її регіонах в силу протікання процесів розвитку в умовах значних збурюючих впливів. По-друге, інструментарій діагностики результатів сталого розвитку повинен виходити з факту перебування соціально-економічної системи переважно в неврівноваженому стані і необхідності постійного виявлення осциляторів, провокуючих її незбалансованість. По-третє, на сьогодні відсутня метрологічна база виміру суспільного поступу на базі концепції сталого розвитку. Є й інші виклики, пов'язані з проходженням циклічних процесів, врахування яких в практиці управління сталим розвитком можливе на базі розуміння закономірностей соціально-економічної динаміки.

З науковими повідомленнями на конференції виступили: Тарасевич В.М., завідувач кафедри політичної економії Національної металургійної академії України, д.е.н., професор, Щербаков П.С., заступник директора ДРІДУ НАДУ з підвищення кваліфікації і міжнародного співробітництва, к.е.н., доцент, Bulent Piskin, доцент Факультету Сільськогосподарського машинобудування Департаменту сільського господарства Харран університет (Туреччина), доктор наук, доцент, Кравченко Т.А., професор кафедри державного управління та земельного кадастру Класичного приватного університету, д.держ.упр., доцент, Деркач О.Д., завідувач кафедри експлуатації машинно-тракторного парку Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету, д.філос. в техн. н., доцент, Крушельницька Т.А., професор кафедри економіки та регіональної економічної політики ДРІДУ НАДУ, д.держ.упр., доцент, Маматова Т.В., професор кафедри менеджменту та управління проектами ДРІДУ НАДУ,

д.держ.упр., професор, Белаї С.В., докторант Національної академії Національної гвардії України, к.військ.н, с.н.с., Бараннік В.О., с.н.с. Регіонального філіалу Національного інституту стратегічних досліджень в місті Дніпропетровську, к.е.н., с.н.с. Велику зацікавленість учасників конференції привернули доповіді практиків: Кравченко Л.А., заступника директора департаменту – начальника управління науки, вищої та професійно-технічної освіти Дніпропетровської обласної державної адміністрації, Чикаренко О.О., начальника управління ІТ та обліку платників Спеціалізованої державної податкової інспекції з обслуговування великих платників у м. Дніпропетровську Міжрегіонального головного управління Міністерства доходів і зборів, к.держ.упр., доцента, Шумік І.В., заступника начальника управління науки, вищої та професійно-технічної освіти – начальника відділу науки та вищої освіти Дніпропетровської обласної державної адміністрації, к.держ.упр.

В процесі панельної дискусії учасникам конференції було запропоновано для обговорення такі питання: на якому підході до розуміння сутності сталого розвитку слід було б зупинитись; чи йде людство шляхом сталого розвитку; проблеми та перспективи розробки індикаторів сталого розвитку; інституційні аспекти забезпечення сталого розвитку.

Дискусію розпочала доцент кафедри економіки та регіональної економічної політики ДРІДУ НАДУ, к.е.н., доцент Савостенко Т.О.

У дискусії активну участь взяли завідувач кафедри економічної політики та менеджменту ХарРІ НАДУ, д.держ.упр., професор Латинін М.А., завідувач кафедри менеджменту та управління проектами ДРІДУ НАДУ, д.держ.упр., професор Шаров Ю.П., завідувач кафедри права та європейської інтеграції ДРІДУ НАДУ, д.держ.упр., професор Прокопенко Л.Л., завідувач кафедри інформаційних технологій та інформаційних систем ДРІДУ НАДУ, д.держ.упр., доцент Дрепак В.М., професори кафедри державного управління та місцевого самоврядування ДРІДУ НАДУ, д.держ.упр., професор Липовська Н.А. та д.держ.упр., професор Хожило І.І., професор кафедри економіки та регіональної економічної політики ДРІДУ НАДУ д.е.н., доцент Каховська О.В.,

доценти кафедри економіки та регіональної економічної політики ДРІДУ НАДУ, к.е.н., доценти Шевченко Л.Г., Польська І.Е., Курінний О.В., доцент кафедри філософії, соціології державного управління ДРІДУ НАДУ, к.держ.упр., доцент Кіреєва О.Б., старший викладач кафедри економіки та регіональної економічної політики ДРІДУ НАДУ, к.держ.упр. Матвеева О.Ю.

Свої пропозиції щодо інституційних аспектів та розробки індикаторів сталого розвитку висловили аспіранти кафедри економіки та регіональної економічної політики ДРІДУ НАДУ Корнієвський С.В. та Мунько А.Ю. Обговорення проблем сталого розвитку територій проблем і шляхів їх вирішення та пов'язаних з ними викликів до України дало змогу учасникам конференції зробити такі висновки та пропозиції (рекомендації) для врахування в подальших наукових дослідженнях і роботі органів публічного управління:

1. Запропоновані для дискусії теми відображають широке коло невирішених проблем, дослідження яких має теоретичне і практичне значення.

2. Перспективи реалізації в Україні принципів сталого розвитку територій не можна розглядати окремо від здійснюваних у державі реформ у сфері державного управління, економіки, екології.

Перехід до сталого розвитку як країни в цілому, так і окремих її регіонів має відбуватися в тісному взаємозв'язку з радикальними інституційними реформами в державному управлінні та органах місцевого самоврядування, структурною й техніко-технологічною перебудовою суспільного виробництва, реформуванням усіх сфер людської діяльності.

3. Розвиток країни на засадах сталості стикається із серйозними загрозами. У їх складі: посилення соціальної напруженості; недостатня розвиненість внутрішньорегіональних і міжрегіональних зв'язків, у тому числі зовнішньоекономічних; відсутність чітко розробленої системи кількісних цільових індикаторів сталості розвитку країни та регіонів; відсутність ефективної системи державного регулювання сталим соціально-економічним розвитком країни та регіонів; недостатня конкурентоспроможність продукції; витіснення вітчизняних виробників з внутрішнього ринку в результаті імпорту іноземної продукції; нерівномірність со-

ціально-економічного розвитку регіонів країни; залежність економічних процесів від тенденцій розвитку світової економіки; сировинна спрямованість структури економіки промислових регіонів; диспропорції у фінансовій сфері.

4. Результати аналізу зарубіжного досвіду доводять, що проекти більшості європейських країн стосовно регіонального та місцевого розвитку спрямовані на забезпечення зростання самостійності муніципалітетів та максимального введення в дію їх ресурсного потенціалу. Серед фінансових інструментів підтримки місцевого розвитку держав-членів ЄС можемо виділити три найбільш вагомні структурні фонди: Європейський фонд регіонального розвитку (ERDF), Соціальний фонд (ESF) та Фонд згуртування (CF), які мають ознаки окремих альтернативних джерел муніципальних капіталовкладень. У межах імплементації положень Угоди про асоціацію України з ЄС пропонується акцентувати увагу на необхідності проведення комплексу заходів щодо створення належних матеріальних, фінансових та організаційних умов для забезпечення здійснення органами місцевого самоврядування власних і делегованих повноважень, гарантування невторчання в їх діяльність.

5. Для України, враховуючи її євроінтеграційний курс, реалізація концепції сталого розвитку набуває наукової, політичної, економіко-соціальної актуальності, являючи собою один із значущих критеріїв ефективності публічного управління.

6. У частині реалізації концептуально-інституційних основ сталого розвитку учасники дискусії зазначили, що серед пріоритетів реформування регіонального розвитку в Україні слід визнати такі:

- реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні; налагодження ефективного міжрегіонального, міждержавного міжрегіонального, транскордонного співробітництва; активне залучення громадськості, місцевих мешканців, громадських організацій, бізнес-структур до співпраці з органами місцевого самоврядування та представників центральної влади у вирішенні питань місцевого розвитку, забезпеченні системних реформ на місцевому, регіональному рівнях;

- удосконалення Концепції державної

регіональної політики України та надання їй законодавчого статусу з урахуванням підходів до вирішення потреб сталого розвитку територій;

- визначення базових орієнтирів кореляції цілей регіонального розвитку України та ЄС, вироблення національного бачення реформ на регіональному та місцевому рівнях;

- проведення громадського контролю та експертизи ефективності прийняття й виконання управлінських рішень і оцінку діяльності місцевих органів виконавчої влади.

7. В контексті забезпечення стимулювання розвитку регіонів учасники конференції виокремили низку пропозицій, що здатні у найближчій перспективі вплинути на темпи розвитку, а саме:

- запровадити використання інструментів антикризового управління, зокрема проектного підходу через опрацювання ключових ознак проектів в умовах невизначеності, часових та ресурсних обмежень, інноваційності та унікальності ситуації. Рекомендувати використання технології управління проектами при розробці стратегій регіонального розвитку, що підвищить ймовірність отримання запланованих результатів;

- вжити заходів щодо підтримки розвитку сільських територій. Зокрема, ініціювати створення місцевих кооперативних фондів, об'єднаних місцевими спілками в регіональній мережі, які, у свою чергу, створюватимуть на національному рівні центральну кооперативну фінансово-кредитну установу – центральний кооперативний банк. Така кооперативна система фінансової взаємодопомоги має належати селянам, слугувати фінансовим базисом аграрного сектора, що дозволить забезпечити мешканців села доступними кредитами та необхідними фінансовими послугами. Першим кроком у цьому напрямі має стати прийняття Кабінетом Міністрів України Національної концепції розвитку системи кредитної кооперації в Україні;

- активізувати роботу Фонду регіонального розвитку України в напрямі залучення зовнішніх та внутрішніх інвестицій у відновлення промислових містотворюючих підприємств; розроблення та впровадження інноваційних підходів до оновлення механізмів та інструментів стимулювання розвитку регіонів та управлін-

ських заходів, адекватних вимогам прискореного економічного розвитку;

- у рамках партнерської моделі побудови взаємовідносин «держава – бізнес» з урахуванням виду міжсекторної взаємодії і напрямів взаємного обміну ресурсами між сторонами партнерства, активізувати розвиток державно-приватного, громадсько-приватного, державно-громадського, публічно-приватного партнерств, які є основою для побудови державної концепції розвитку регіонів;

- поглиблення і розширення концепції регіонального розвитку супроводжувати розробкою екобалансу, який дозволить визначити навантаження на екосистему внаслідок господарської діяльності та необхідні відновлюючі заходи;

- аналітичне супроводження створення та розвитку регіональних рекреаційних зон здійснювати за напрямками: природно-рекреаційний потенціал зони; рекреаційні потреби і рекреаційний попит; рекреаційна міграція та сезонність рекреаційних послуг; стан рекреаційної інфраструктури; виробничо- та соціально-інфраструктурна забезпеченість зони; трудоворесурсне забезпечення зони; фінансова (інвестиційна) ємність зони; визначення місця рекреаційної зони як регіоноформуючого ядра (полюса зростання в регіоні); ефективність рекреаційної діяльності; результативність управлінської діяльності органів державного та регіонального управління щодо регулювання розвитку територій рекреаційного спрямування;

8. При обговоренні фінансового забезпечення сталого розвитку учасники конференції приділили увагу проблемам соціально-економічної трансформації покращення стану фінансового забезпечення, в тому числі було запропоновано:

- модернізувати підхід до складання прогнозів надходжень та видатків місцевих і державного бюджетів на наступний рік на основі проектно-цільового методу, що за сучасних реалій має орієнтуватися не на переважне фінансування неприбуткових програм підтримки соціальної сфери, а на інвестування конкретних проектів у розвиток територій. Ідеологічною базою застосування проектно-цільового методу має стати поступовий перехід від принципу утримання збиткових сфер суспільної діяльності до принципу досягнення запланованих на середньострокову пер-

спективу результатів їхнього розвитку;

- переглянути формулу вирівнювання доходів регіонів, орієнтуючись на формування рівних конкурентних умов і стимулювання їх розвитку за рахунок нарощування власних джерел і доходів з мінімальним вилученням прибутку, що не перевищує верхню межу розподілу. Основним інструментом формування бюджету донорських об'єктів регіонів повинно розглядатись їх соціально-економічне зростання;

- активізувати роботу органів місцевого самоврядування на ринках місцевих запозичень, зокрема за рахунок емісії облігацій місцевих позик, у розмірах, що покривають заплановані витрати на введення в експлуатацію та розвиток конкретних об'єктів комунальної власності;

- основні напрями інституційного розвитку формування місцевих бюджетів в Україні повинні мати системний характер і сприяти посиленню фінансової та економічної незалежності регіонів і держави в цілому;

- переглянути загальні принципи і забезпечити відповідні нормативно-правові зміни формування місцевих бюджетів;

- розробляти і впроваджувати проекти формування місцевих і державного бюджетів із збереженням пріоритету фінансової незалежності і відповідальності регіонів за принципом балансу доходів і витрат з урахуванням фінансування загальнодержавних потреб;

- для ліквідації дефіциту місцевих бюджетів використовувати пом'якшення податкового тиску на фонд оплати праці;

- переформувати відносини «держава – платник – держава» з урахуванням вимог теорії національної фіскальної конвергенції.

9. У частині інвестиційно-інноваційного забезпечення сталого розвитку учасники конференції зазначили, що він може бути покращений шляхом:

- поліпшення інвестиційного клімату в Україні, який слід спрямувати на чітке визначення вичерпного переліку інвестиційних пріоритетів для уникнення розпорошення інвестиційних ресурсів, введення податкових пільг для інвесторів, які реалізують стратегічно важливі проекти для України та підвищення рівня захисту інтересів приватних інвесторів і посилення заходів боротьби з коруп-

цією у сфері інвестиційної діяльності;

- розробки заходів державної підтримки інноваційної діяльності та здійснення постійного нагляду за реалізацією інновацій у суспільному виробництві, формування взаємовигідних відносин між творцями об'єктів інтелектуальної власності, інвесторами, менеджерами підприємств та користувачами інноваційної продукції;

- забезпечення взаємозв'язку між фінансовими та інвестиційними рішеннями здійснювати шляхом узгодження вибору спрямування інвестицій і джерел їх фінансування залежно від програм розвитку територій. Оцінювання інвестиційних проектів повинно проводитись за напрямками: маркетингове й економічне обґрунтування обсягу виробництва продукції (товарів, послуг) у одержувачів інвестицій, витратами за місцями їх виникнення під час реалізації інвестиційного проекту, аналіз розподілу прибутку від продажів за сегментами ринку для продукції (товарів, послуг) з урахуванням стадії їх життєвого циклу.

10. У частині підвищення ролі органів публічної влади в забезпеченні сталого розвитку територій учасниками конференції констатовано на необхідності посилення уваги до:

- активізації роботи місцевих органів виконавчої влади та інвесторів до розвитку таких форм територіальної організації господарства: інноваційних та індустріальних кластерів, територій зі спеціальним режимом інвестування, індустріальних парків, транскордонних утворень;

- створення системи інформаційного забезпечення діяльності органів публічної влади у сфері сталого розвитку територій, яка б дозволила збирати, опрацьовувати та використовувати інформацію, забезпечити умови вільного доступу до неї громадян. Наголошено на необхідності створення комунікації громадян з органами влади, організації цієї роботи через інформаційний портал, що є «єдиною точкою доступу» до всіх необхідних ресурсів;

- окреслення переліку зон «функціональної відповідальності» стосовно сукупної якості портфеля муніципальних послуг та за їх окремими групами для оцінки рівня надання муніципальних послуг. З метою задоволення громадян якістю отриманих послуг пропонується створення інформаційного масиву підсумкових відомостей у системі управління якістю щодо

проблемних аспектів забезпечення якості муніципальних послуг;

- доповнення критеріїв (індикаторів) сталого розвитку індикаторами успішності діяльності органів місцевого самоврядування;

- оцінки результативності та ефективності роботи державних службовців. Пропонується порівнювати: цілі, які об'єктивно детерміновані суспільними запитом із тими, які практично реалізуються в управлінських процесах; результати, одержані при об'єктивізації державного управління (рішень і дій його управлінських компонентів), із суспільними потребами й інтересами; суспільні витрати, які пішли на державне управління, з об'єктивними результатами, одержаними внаслідок управління; можливості, закладені в управлінському потенціалі, зі ступенем їх реального використання.

11. Дискусійне обговорення проблем сталого розвитку дозволило окреслити пріоритетні напрями проблем європейського досвіду в Україні і зазначити необхідність формування нової моделі розвитку суспільства, яка б одночасно забезпечувала і сталі економічне зростання, і збереження навколишнього середовища, і покращення життя населення, це повинно реалізуватися через призму нового розуміння міста й ролі органів публічної влади у цих процесах і застосування нових управлінських підходів, які базуються на європейських традиціях управління. Отримано довідки, що підтверджують використання рекомендацій конференції для врахування в подальшій практичній діяльності фінансово-економічного департаменту Дніпропетровської міської ради (довідка від 23.10.2014 р. №1/13), департаменту фінансів Львівської обласної державної

адміністрації (довідка від 27.10.2014 р. № 01-28/1740), департаменту економічного розвитку, торгівлі та промисловості Львівської обласної державної адміністрації (довідка від 30.10.2014 р. № 1-42-3176). При підготовці аналітичної записки робоча група оргкомітету конференції використала висновки і пропозиції, що містилися в наукових розробках учасників та результати безпосередніх дискусій, які відбулися на відкритому засіданні конференції.

На формулювання підсумкових матеріалів і рекомендацій конференції значний вплив мали результати наукових розробок і висновки розкритих у дослідженнях Ахламова А.Г. (м. Одеса), Баранніка В.О. (м. Дніпропетровськ), Белая С.В. (м. Харків), Білої С.О. (м. Дніпропетровськ), Бліщук К.М. (м. Львів), Бобровської О.Ю. (м. Дніпропетровськ), Гончаренко С.В. (м. Харків), Деркача О.Д. (м. Дніпропетровськ), Дегтяря А.О. (м. Харків), Каховської О.В. (м. Дніпропетровськ), Кравченко Т.А. (м. Запоріжжя), Крушельницької Т.А. (м. Дніпропетровськ), Курінного О.В. (м. Дніпропетровськ), Латиніна М.А. (м. Харків), Маматової Т.В. (м. Дніпропетровськ), Матвеевой О.Ю. (м. Дніпропетровськ), Матвішина Є.Г. (м. Львів), Мойсеєнко І.П. (м. Львів), Миколайчука М.М. (м. Одеса), Молодцова О.В. (м. Івано-Франківськ), Польської І.Є. (м. Дніпропетровськ), Попруги В.І. (м. Дніпропетровськ), Рамазанова С.К. (м. Луганськ), Руденко О.М. (м. Острогож), Савостенко Т.О. (м. Дніпропетровськ), Скрипченко Н.М. (м. Дніпропетровськ), Тарасевича В.М. (м. Дніпропетровськ), Тимошенко Л.М. (м. Дніпропетровськ), Чикаренко І.А. (м. Дніпропетровськ), Шарова Ю.П. (м. Дніпропетровськ), Шевченко Л.Г. (м. Дніпропетровськ).

Аналітичну записку підготували:

Бобровська О.Ю., д. держ. упр., професор
завідувач кафедри економіки та регіональної економічної політики;
професори кафедри: Крушельницька Т.А., д. держ. упр., доцент,
Каховська О.В., д. е. н., доцент;
доценти кафедри:
Савостенко Т.О., к. е. н., доцент,
Шевченко Л.Г., к. е. н., доцент,
Польська І.Є., к. е. н., доцент,
Курінний О.В., к. е. н., доцент, старший викладач кафедри
Матвеева О.Ю., к. держ. упр.